

da danes iskreno obžalujemo, da smo bili doslej vedno premalo ostri v besedi in pisavi proti take vrste ljudem!

Največja predrznost, ki spominja že na bolno domišljijo, je torej, da si upa dr. Šušteršič govoriti tako, kakor je govoril na že imenovanem shodu v Cerknici, rekoč:

»Na učiteljskem shodu je dejal ljubljanski župan in liberalni poslanec Hribar, naj se v namen izboljšanja učiteljskih plač zvišajo deželne priklade. Moje stališče je, da so učitelji res slabo plačani, na drugi strani pa bi se moralo bolj štediti pri novih šolah. Žalostno je v istini, gledati v vasi raztrgane bajte, v sredi pa šolsko palačo. (Kaj pa farovži z obsežnimi dvorišči, ki so zborovališča Šušteršičeve črede backov? Op. ured.) Kaj pomagajo take palače, če pa kmet kruha nima. Najprej skrbimo, da bo ljudstvo imelo kruha, potem zidajmo drage šolske stavbe. Otroci se morajo šolati, a zato ni treba tako dragih šolskih stavb sredi raztrganih bajt. Ljudsko šolstvo stane sedaj deželo čez en milijon kron. Kot poslanci kmetov ne moremo dovoliti, da bi se zvišale kmetske doklade v ta namen, da se zboljša učiteljem plača. Radi tega nismo sovražniki učiteljev, boljši prijatelji smo njihovi, nego liberalci. (Kako nesramna laž! Op. ured.) Zboljšajo naj se plače učiteljem, ampak ne na račun kmeta. Vlada naj pove, kaka državna sredstva hoče v ta namen dati; država naj plača, dežela, ki je na kantu, tega ne more storiti. Napravi naj se posebna šolska naklada, katero naj nosijo oni, ki imajo največ od šolstva in ki ne plačujejo nič deželnih doklad.

Liberalni učitelji sedaj posebno napadajo poslanca Jakliča in tudi mene. Meni psovke prav nič ne imponirajo in s psovkami ne bodo spravili s stališča, katero mi je dolžnost zavzemati kot kmečki poslanec. Ker je glasilo liberalnega učiteljstva na surov način žalilo poslance katoliško-narodne stranke in podlo blatilo ugled poslanca Jakliča, izjavljam, in uverjen sem, da bodo ostali poslanci z menoj istega mnenja, da dokler liberalno učiteljstvo za te nesramne psovke ne da klubu katoliško-narodnih deželnih poslancev zadostila, toliko časa vprašanja o zboljšanju učiteljskih plač ne pustimo v razpravo.

Ne radi sebe, ampak radi ljudstva smo to dolžni. Kdor napada kmečke poslance, žali kmetski stan.

Imamo pa še drug pogoj. Predno pride zadeva o zvišanju učiteljskih plač v deželni zbor, mora biti razširjena volivna pravica. Najprej pravico kmetu, potem pride drugo na vrsto.

Sedaj ve liberalno učiteljstvo, kaj mu je storiti. Dolžnost ima, tiste slabe tovariše, (Imenujte jih! Op. ured.) ki niso v čast učiteljskemu stanu, da te svoje nevredne tovariše izbacne iz svoje srede in poda izjavo, da se ne strinja s tem, kar počenjajo ti nevredneži. (Šušteršič misli, da ima v žepu tudi naše napredno učiteljstvo! Op. ured.) Pritiskajo naj na one, katerim so zaslomba, na liberalne poslance, da glasujejo za spremembo volilnega reda.»

Tako je govoril bog kranjskih klerikalcev, on — dr. Šušteršič. Znani »Pons asinorum« dr. Kreka je bil dovolj nesramen, ali te Šušteršičeve besede so superlativ nesramnosti: Brez volilne reforme in brez pasje-ponižne prošnje za odpuščanje, ker smo razžalili nadutega glavarja kranjskih kaldejcev in magijev, ni in ne bo izboljšanja učiteljskih plač! — Ta človek si res domišlja, da bomo v blato po-

cepali pred njim in ponižno povzdignili roke proti njemu in zatajili svoje nazore in svoje prepričanje!

Vse, kar so mu rekli drugi ljudje — in povedali so mu že čedne stvari! — je mirno vtaknil v žep, samo učiteljstvo smatra za tako nizko pod seboj stoječe, samo učiteljstvo ima za take berače, da ga mora prositi odpuščanja in potem še ne bo ničesar dobilo, če pojde po njegovih izjavah in po njegovi volji!

Siromaki smo učitelji, veliki siromaki, a nikdar in nikoli nas ne bo videla ta patološka prikazen klečati pred seboj. Ali nas ima ta človek za tako podle in brezznačajne? Ali meri značaj naprednega slovenskega učiteljstva po kopitu, po katerem so prikrojeni ljudje njegove vrste? Zahteva dr. Šušteršiča je ena iz med največjih neumnosti 20. stoletja, in nikakor ni mogoče, da bi jo izgovoril človek trezne pameti!

Stanje učiteljstva in pomen šole na Goriškem.

Novi šolski zakon iz l. 1869. je ljudsko šolo postavil na lastne noge, v tem letu je glede napredka zasijala učiteljstvu boljša bodočnost. Stari šolski zakon je nehal, novi pa je dobil moč. Šol. občine so bile razvrščene v 4 plačilne razrede z letno plačo 300, 400, 500 in 600 gld.

V kroniki neke ljudske šole je zapisano: »Dasiravno niso plače radi sedanje draginje (v l. 1869!) še po vsem povoljne, vendar niso primerjati prejšnjim. Vsak hlapec je bil bolje plačan!« Preteklo je 34 let, odkar je pokojnikova roka napisala v kroniko ravno navedene besede, in ako bi bil danes oni pisec še med živimi, bi v l. 1903. ponovno napisal: Vsak delavec je bolje plačan od učitelja! Učiteljske plače v naši deželi so popolnoma neprimerne! Razni paragrafi šol. zakonov so se v raznih zbornicah popravljali, a nikdar ni bilo v državni zbornici govora, da se osnovni zakon tako preustroji, da bo učitelj plačan tako kakor gre učitelju, ne pa beraču! Koliko časa sta ropotala po državni zbornici Ebenhoch in Lichstenstein s svojimi predlogi. Ali sta morda mislila na gmotno izboljšanje učiteljstvu ali morda na višjo njega izobrazbo? Kaj še! Njiju smoter je bil, pahnuti šolo zopet v jarem suženjstva. Živ krst se ni zmenil in se danes tudi bore malo briga za stradajoče učiteljstvo, njih udove in sirote. Čemu neki? Učitelj bodi tih in miren, on naj živi kot ptice v zraku in limbarji na polju. Plačan je tako imenitno, da je za življenje premalo, a za smrt preveč!

Največja zapreka šol. zakona je ta, da ima dva gospodarja, država nadzorstvo, a dežela finance. Že sv. pismo pravi, da dvema gospodarjema ni mogoče služiti! Težko, da so mislili na ravno navedeni izrek pri sestavljanju novega šolskega zakona, ali so pa nalašč ravnali po starem reku: Kogar bogovi sovražijo, ga naredo za učitelja. Priznati se mora dejstvo, da država vestno vrši dano ji nalogo nad ljudsko šolo. Porok so nam razni učni načrti, okrožnice, sploh se mora pripoznati, da se šola pod skrbnim državnim vodstvom prav lepo razvija. — Kaj pa dežela? Ali vrši tudi ona svojo dolžnost? Plača li učiteljstvo stanu primerno, da se lahko preživlja, ne da bi bilo primorano, iskati si postranskih zaslužkov. Gromoviti »Ne!« zadoni enoglasno iz vseh učiteljskih grl. Celih 33 let ni

dežela ničesar storila, da bi gmotni položaj učiteljstva izboljšala, pač pa po salomonski modrosti zakone tako zasukala, da je učiteljstvu dohodke skrčila. Na videz je na primer število višjih plačilnih razredov pomnožila, a zato pa odščipnila stanarino in opravilno doklado. Srečnim se mora prištevati oni učitelj, ki je s 15. službenim letom povišan v II. plačilno vrsto, za I. razred ima časa dovolj, zakaj siv bo in onemogel, ko ga zadene sreča, da ga pomaknejo v najvišjo plačilno vrsto.

Čestokrat se to zgodi na pragu njegovega upokojenja — v 40. službenem letu, ako mu je bila božja previdnost mila, da je dočakal ravno navedeno dobo. Ali je mogoče potemtakem učitelju sebe in družino stanu primerno preživljati? Najpreprosteji človek jasno odgovori: Ni mogoče! Pogosto se trdi, tudi v visokih krogih, da je življenje na kmetih ceneje. Morda nekda v tistih zlatih časih, a sedaj je vse za nekaj odstotkov dražje in slabše nego v mestu.

Učitelj se prišteva omikanim stanovom, torej so tudi njegove potrebe večje od navadnega delavca. On potrebuje boljše hrane, pa tudi mora napredovati v duhu časa, saj tako velewa tudi šolski zakon. Nabaviti si mora potrebnih časopisov in knjig. Kaj pa mila mu družina? Skrb mu mora biti, jo stanu primerno izobraževati. Koliko stané šolanje dece na mestnih šolah, vedo povedati oni gg. kolegi, ki tam šolajo kar po 2—3 otroke. Res, občudovanja vredni so oni očetje-učitelji, ki zmagojejo tako silno breme! Nekoč je pisec tega članka vprašal tovariša, zakaj se nikamor ne prikaže med svet? »Ne morem!« je bil kratek odgovor, na obrazu mu je bilo brati pomanjkanja, zakaj šolal je dva svoja otroke v mestu in mesečno dobival 90 K. Vsak lahko izračuna, koliko je ostalo za njega in družino na domu. Vrhutega se učiteljskim sinovom najrajša zapirajo vrata konviktov, kjer bi mogli dobivati preskrbovanje brezplačno. Gospodje, ki ste gluhi milim prošnjam učiteljev, njih udov in sirot, boste odgovarjali pred sodnim stolom za mnoge zločine, ki ste jih zakrivali! Ali je čuda, da toliko mladih učiteljev lega v najboljših letih v grob?

Učiteljstvu pa že zadostuje, če so mu poslanci naklonjeni, saj tako vedno zatrjujejo. Ali tudi ta naklonjenost je postala moderna fraza. Menda je vsakemu znano, kaj se je uganjalo in po čegavi inicijativi po sprejetju decembrskega zakona v l. 1902. In zakaj? Iz prevelike naklonjenosti do učiteljstva!

Poleg uboštva mora učiteljstvo pogosto slišati očitaje: »Šola je draga in ne doseza svojega smotra.« Šola ni draga, ampak nevednost je najdražja v deželi. Kdor pa pravi, da šola ne doseza svojega namena, je pravi nevednež in, če hočemo, tudi hudobnež! Prosim, vzemimo koledar družbe sv. Mohorja v roke in pogledjmo imenik l. 1869. in imenik l. 1903. Kaka velikanska razlika! V Gorici je takrat izhajal en sam tednik »Domovina«, a dnevnika ni premogla vsa Slovenija. Danes izhaja v Gorici več časopisov kot prej v vsej Sloveniji! Ali je danes ljudstvo imoviteje? Menda ne, saj se vedno trdi, da je dežela vedno ubožnejša. To je sad nove šole, ki je povzdignila svoje učence na tisto stopnjo, da so mogli svoje izobraževanje izpopolnovati (§ 1. šol. zak.). Koliko je danes državnih uradnikov, ki niso pohajali v drugo šolo nego v ljudsko. Še pred malo leti so dohajali mladeniči iz drugih pokrajin, osobito iz Češke, v našo deželo službovat kot žandarji, a danes imamo

po največ domačih fantov. Kaj pa obrtnija? Ta se sicer polagoma razvija, a danes imamo, hvala Bogu, obrtnikov-Slovencev za vsako stroko. Kdo je vse to povzročil? Ne malo tudi ljudska šola. Ona je preobrnila ves starokopitni red, ona se da primerjati oni dobi, ko je začel grmeti strelni prah. Viteštvo je izgubljalo svojo veljavo in sedaj se izgublja nevednost in raste omika. Šola je draga, doklade za šolo so neznosne, slišimo pogosto iz ust davkoplačevalcev, češ: šola jih spravi na boben.

Da, da, na boben bi prišli davkoplačevalci, ako bi šol ne bilo! Kje bi bilo kruha za milijone ljudi, ki se danes preživljajo z raznimi obrti. Ali bi jih morda preživljalo domače polje? Dežela bi gmotno in moralno propadla, posestva bi prehajala v last oderuhov in tujec bi gospodaril po naši lepi pomovini. Žalosten zgled so nam Poljska in tožna Istra! Šola torej ni draga, pač je pa nevednost najdražja. Deželi, ki svoje učiteljstvo dobro plačuje, vrača šola z obilnimi obrestmi posojeno glavnico. Naša dežela se žal, ne more prištevati k najbogatejšim, a tudi k prav najubožnejšim ne. V kratkem se nam odpre zveza z drugo železnico, tedaj se more tudi uspevanje naše dežele dvigniti, okoristiti se ga mora dežela, ako bo zato zmožna, drugače nas prehite tujci, ki nam odneso najboljše deleže. Blaginje pa je pričakovati le tedaj, ako bo ljudstvo zadostno izobraženo. Ničev je torej izgovor: dežela je uboga, svojega učiteljstva ne more stanu in času primerno plačati. Ako so našli viri za manj važne in manj nujne potrebe, jih dobe tudi, da dežela uredi učiteljske plače tako, da bodo odgovarjale stanu in koristi.

Vsak vinar, ki ga dežela izda za šolstvo ni zavržen, ampak je naložena glavnica, ki nosi bogate obresti.

Glavna skupščina „Saveza hrvatskih učiteljskih društava“.

(Dalje).

Predsednik je dal besedo Josipu Biničkemu, ravn. učitelju v Nikincih.*) Ta je obširno razmotrival o § 152. šol. zakona iz l. 1888., ki pravi, da se učiteljica, če se omoži, mora odreči svoji službi in da tista, ki služi čez 5 let, dobi odpravnino v vsoti enoletne plače. — S tem paragrafom se je storila velika krivica našim dičnim hrvaškim učiteljicam. Govorili so na vsa usta, da omožena učiteljica ne more vspešno vršiti svojega posla, ker se temu upirajo materinske in porodične brige. Reklo se je tudi to, da je omoženi učiteljici treba odvzeti službo tudi zaradi tega, da bi druge došle do kruha. Končno so rekli, da je omožena učiteljica v blagoslovljenem stanju pravi škandal za šolsko deco! To je bil udarec v lice prave krščanske morale. (Tako je!) Saj otroci tudi doma vidijo drago majčico v blagoslovljenem stanju, a se ne pohujšujejo nad tem, temveč jo ravno tako kakor prej ljubijo in spoštujejo ...

Nato govornik razklada, zakaj je on in ž njim vsi, ki cenijo osebno prostost in moralna prava človeška, proti §-u 152.

Učiteljice so enako izobražene kakor učitelji in imajo enake dolžnosti. One sodelujejo z nami enako neumorno in požrtvovalno na polju hrvaške prosvete. Vidimo jih kot tajnice, blagajnice, odbornice itd. zraven učiteljev v vseh vrstah

*) Ta govor naj pazno prečitajo naše čislane kolegije. Uredn.